

מעמקים

מעבוד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא
ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

בס"ד | תשפ"ה | פרשת נח | גיליון 20

מי אני – אלוקי או
בהמי? צדיק או
רשע?
(שו"ת בעבודת ה',
עמ' 22)

מה מרוויחה הנשמה
מירידה לעולם הזה?
(ירידת הנשמה לעולם
הזה, מאמר 'מים
רבים', עמ' 4)

כיצד נוכל להסיח את
דעתנו ממבול
התאוות ששוטף
אותנו?
(תיבת נח מצילה
אותנו מה'מבול' של
פגם הברית, עמ' 2)

תיבת נח מצילה אותנו מה'מבול' של פגם הברית

מי המבול משולים להרהורי העבירה השוטפים את האדם שנפל בתאוות, תיבת נח היא האור בקצה המנהרה. ה' הציל את נח ממי המבול על ידי העיסוק בבניית התיבה ובבניית דרך חיים מתוקנת יותר.

כאשר האדם נכנס לתוך המקום בו הוא תמיד צריך לספק את תאוותו, היצר הנעים והנחמד הופך למצוקה קיומית הרודפת את האדם גם בעל כורחו. המחשבות הרודפות אותו דומות למי המבול השוטפים את העולם.

המאיסה של האדם בחייו – המאיסה של ה' בעולם

כאשר העיסוק ביצר הופך למצוקה, האדם מרגיש שהמקום הכי פנימי שלו, בו יש לו תענוג מעצמו, הופך להיות מקום של מצוקה בשבילו. תחושה זו הנובעת מההתעסקות של האדם עם היצר והשחתת הזרע גורמת לאדם להיות עצוב, ולשאול את עצמו האם יש טעם לחייו. כאשר בני האדם עצובים, ולא יודעים האם יש טעם לכך שה' ברא אותם, ה' בעצמו גם כן שואל: האם יש טעם לברוא אנשים שלא שמחים בכך שהוא ברא אותם? כמו שכתוב 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל ליבו'.

הדבר דומה לאדם שיצר לעצמו מקום שיגרום לו תענוג ובו הוא יוכל לנוח. בסופו של דבר אותו מקום עושה לאדם הרכה 'כאב ראש', וגורם לו להתעסק איתו כל הזמן. האדם מרגיש שבמקום שיהיה לו תענוג ומנוחה, יש לו עיסוקים רבים ולא נעימים שגורמים לו לאי שקט.

ה' ברא את העולם, מתוך מחשבה שהעולם יהיה מקום שבו יהיה לו תענוג מהאנשים אותם הוא בורא, כדוגמת אדם שיש לו תענוג ממשפחתו. אך

פרשתנו פרשת נח עוסקת בסיפור המבול שהשחית את העולם, ובתיבת נח שהצילה אותו ואת בניו מטביעה. על ידי הצלה זו, המשיך נח את קיום העולם בכלל ואת קיום המין האנושי בפרט.

הסיבה לכך שעונש המבול בא על העולם הוא 'כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ', העונן הידוע של השחתת הזרע. כאשר האדם שקוע בפגם הברית, המחשבות והרהורי העבירה השוטפים אותו דומים במידה רבה למי המבול השוטפים את העולם.

בשלב הראשון האדם מגרה את עצמו ביצר העריות, כי הוא מרגיש שיהיה לו תענוג וחמימות מההתעסקות עם היצר. היצר נברא בצורה כזו שתגרום לאדם תענוג כדי שיהיה לאדם כלים וכח להתחתן, לקשור קשר חזק עם אשתו ולהעמיד תולדות. כאשר האדם מנסה להרגיש את תחושת התענוג שיש ביצר, הוא בעצם הופך את היחס בין האמצעי למטרה. במקום שהמטרה תהיה לקשור קשר והאמצעי יהיה היצר, הקשר נהיה רק אמצעי כדי להשיג את המטרה – היצר.

כאשר המטרה היא הקשר והיצר הוא רק אמצעי, אז יש ליצר גבולות והוא בא לידי ביטוי במקום ובזמן שמרסנים אותו. אך כאשר היצר הופך להיות מטרתו של האדם, האדם כל הזמן רוצה לספק את צרכיו היצריים ומיד כאשר הוא מספק את צרכיו הם צצים שוב, כך האדם נהיה ככול ליצר שמוליד בתוכו שוב ושוב את הצורך לספק את תאוותו.

שהוא לא רוצה שהאנשים יתעסקו עם היצר כל הזמן, כמו אנשי דור המבול.

ציווי ה' לנח לבנות תיבה ולהיכנס אליה, מתווה דרך מסוימת. כאשר נח בנה את התיבה ונכנס אליה, הוא בוחר ללכת בדרך אותה ה' רוצה, ולהסיח את הדעת מכל התאוות והפתויים. חכמינו אומרים שנח בנה את התיבה במשך מאה ועשרים שנה, נח התאמץ מאוד להתמקד בדרך חיים אותה ה' אומר לו, ולהסיח את הדעת מצורות חיים שאין לה' חפץ בהן.

הדבר דומה להורים שרוצים שלבנם יהיו חיים טובים, ולכן הם מכוונים אותו לדרך טובה, מגדלים אותו ומראים לו כיצד לחיות. אם ההורים לא יאמרו לבנם שום דבר, הוא יצטרך לבדוק את כל מה שעולה בדעתו וכל מה שנקרה בדרכו כדי לדעת כיצד כדאי לחיות, לאחר כל המאמצים בסופו של דבר סביר להניח שהאדם כלל לא יצליח לדעת מה באמת טוב.

ה' רוצה שהאדם יחיה חיים טובים, ולשם כך הוא ממקד את האדם ומכוון אותו להתחתן ולהוליד ילדים וליישב את העולם. בכך ה' מתווה לאדם את הדרך שעל ידה הוא יוכל להינצל מההטרדה הבלתי פוסקת של היצר. על האדם להתמקד ולצעוד בדרך שבה ה' מוליך אותו, ולהסיח את הדעת מכל דבר שהוא לא חלק מרצון ה'. כמו שה' אמר לנח לבנות תיבה כדי להינצל מהמבול, כך ה' אומר לנו לבנות בתים וליישב את העולם כדי להינצל ממבול התאוות. ללא הדחיפה והרצון של ה' אליו אנו מתמסרים לא היינו מצליחים לעמוד בלחצים – אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו.

כאשר התורה מספרת לנו על המבול, על נח והתיבה, היא מלמדת אותנו כיצד להתגבר על היצר וכך להיפטר מההטרדה הבלתי פוסקת שלו. המחשבה שהאנשים מתגלגלים בעולם ללא סיבה,

כיוון שהאדם מתעסק באופן תמידי עם היצר ושואל את עצמו האם יש טעם לכך שהוא חי, ה' אומר שהעולם אותו הוא ברא לא גורם לו לתענוג, אינו מקום בו הוא יכול לנח, להיפך, העולם אותו הוא ברא גורם לו 'להתעצב אל ליבו' ולחוסר שקט.

ה' הביא את המבול כביכול כי הוא רצה שקט, נמאס לו להיות עסוק בעל כרחו בתקשורת עם אנשים שאינם רוצים בקיומם כנבראים וממילא אינם רוצים בקיומו כבורא.

ונח מצא חן בעיני ה'

אמנם ה' הביא את המבול כדי להיפטר מהעולם שמטריד אותו, אך הוא עושה זאת אך ורק בגלל שהברואים אינם שמחים בחיים שהוא נותן להם. אם העולם היה מקום שממנו היה לו תענוג ומנוחה, הוא היה בורא אותו בשמחה וכל שכן שלא היה משחית אותו.

כאשר ה' הציל את נח הצדיק ממי המבול, הוא הביא לידי ביטוי את הרצון שלו בעולם טוב יותר. נח היה איש אחד בעולם שעשה לה' נחת רוח, דרכו ה' ביטא את הרצון לפיו הוא עדיין מחפש שהעולם יתן לו תענוג ומנוחה.

להתנתק מהיצר – לבנות תיבה

כאשר ה' הציף את העולם במי המבול, הוא אמר לנח הצדיק לבנות תיבה ולהיכנס לתוכה, וכך להינצל ממי המבול. העולם כולו היה מוצף במים שהשחיתו את המציאות, אבל נח היה במקום שבו ה' אמר לו להיות, מקום שבו אין מבול.

תיבת נח מסמלת את הרצון של ה' שהאדם יתמקד בדרך חיים טובה. ה' אמר לנח לבנות תיבה, ובכך אמר מה הוא רוצה שהאדם יעשה. ה' אמר שהוא רוצה שנח ייכנס לתיבה, ובכך הוא גם אמר בעצם

עוזרת לנו להבין שנכון ואפשר להסיח את הדעת מן היצר, והיא אף נותנת לנו כח לעשות זאת.

ואין שום דרך חיים שה' רוצה בה, גורמת לאדם להיות עסוק-טרוד ביצר כל הזמן. לעומת זאת ההבנה שה' רוצה מאיתנו שנחיה חיים טובים,

ירידת הנשמה לעולם הזה – מאמר 'מים רבים'

במאמר זה מבאר אדמו"ר הזקן את הרווח שמרוויחה הנשמה מהירידה לעולם, ברגש על הטרדות והבלבולים שמלווים אותה כאן. אדמו"ר הזקן מלמד שצריך להבין שאכן הדרך המסוכנת הזו שעוברת במקום שכוח א-ל (כפשוטו – ששוכחים בו את ה'), תביא את הנשמה למקום גבוה יותר, טוב יותר ומשמה יותר מאשר המקום שהייתה בו לפני שירדה לעולם להתלבש בתוך גוף.

כדי להסביר את הרווח הזה, אדמו"ר הזקן נדרש להסביר את כל מחזורי חיי הנשמה, ובו ארבעה שלבים: איך שהייתה לפני ירידתה לעולם נהנית מזיו השכינה; איך שהיא בתוך העולם הזה; איך שתהיה בגן עדן לאחר מאה ועשרים; ואיך שתהיה בשלב הסופי בתחית המתים.

בתוך ההסבר על מה שעושה הנשמה בעולם הזה, ישנו הסבר על החלקים השונים של חיינו: בראש ובראשונה – על טרדות הפרנסה, ובהמשך – על החיים הרוחניים שיש בעולם. בתוך החיים הרוחניים מוסבר עניינה של התפילה, השבת, תשובה, תורה ומצוות.

טרדות הפרנסה

את פסוק זה בשיר השירים מסביר אדמו"ר הזקן על טרדות הפרנסה, שהם ה"מים רבים" המציפים אותנו:

הנה מים רבים הם כל
טרדות הפרנסה והמחשבות

"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוז לו". (שיר השירים ח, ז).

המים הרבים הם טרדות הפרנסה, המבלבלות את האדם ומשכיחות ממנו את מקורו, ומנסות להשקיע אותו בעולם הזה. ולמרות זאת, הם אינם יכולים לכבות את האהבה המסותרת התמידית לה' שקיימת בכל יהודי, שמקורה הוא מהנפש האלוקית.

הכח של הנפש האלוקית להמשיך לאהוב את ה' גם בעולם הזה נובע ממה שהייתה לפני כן "נהנית מזיו השכינה ומיוחדת בתכלית הייחוד באין סוף ברוך הוא". מכח הטבע הזה שטבוע בה, היא נשארת תמיד משתוקקת לה' גם כאשר היא בתוך הגוף. אמנם, התודעה של האדם כלולה ואפילו נשלטת על ידי הנפש הבהמית, ולכן מה שנשאר גלוי בתודעה של האדם הוא רק זיכרון תמידי של האהבה לה'.

תפקידם של המים הרבים

בתודעה שלנו, המים הרבים נלחמים בנפש האלוקית ומנסים להדיח אותה מתפקידה, שהוא להוביל ולהנהיג את האדם. ממבט ראשון נראה שהם אויביה של הנפש האלוקית. אך בסוף הפסקה מוסיף אדמו"ר הזקן משפט נוסף, המשנה קצת את התמונה, ובו הוא כותב ש"אדרבה, על ידי התלבשותה במים רבים... יכולה להגיע למדרגה היותר גבוהה מקודם שירדה לעולם הזה".

כלומר, אין כאן רק מלחמה או התנגדות, אלא יש כאן בירור שמביא את הנפש האלוקית למקום עוד יותר גבוה מהמקום בו היתה קודם – כשהייתה "נהנית מזיו השכינה ומיוחדת בתכלית הייחוד באין סוף".

את המשפט הזה יבאר אדמו"ר הזקן בהמשך המאמר, והוא טומן בחובו שינוי של ההסתכלות שלנו על ה"מים רבים" ועל מה שמקבלת הנשמה מירידתה לעולם, שזהו מה שאדמו"ר הזקן מבאר במאמר.

שבעניני עולם הזה, ועם כל זה לא יוכלו לכבות את האהבה שהוא בחינת האהבה המוסתרת שיש בכל נפש מישראל בטבע מבחינת נפש האלקית שטבעה לעלות וליכלל תמיד למעלה כשלהבת העולה מאליה כמ"ש לעיל מיניה רשפיה רשפי אש שלהבת יה,

שהוא בחינת שלהבת הבאה מלמעלה, שהיא הנפש האלקית, שקודם התלבשותה בגוף הגשמי היתה נהנית מזיו השכינה, והיתה מיוחדת בתכלית היחוד באין סוף ברוך הוא. ולזאת, גם אחר התלבשותה בגוף הגשמי לעסוק בענינים גשמיים שהן הנקראים מים רבים, עם כל זה לא יוכלו לכבותה מלהיות תמיד בבחינת אהבה ותשוקה נפלאה לעלות וליכלל למעלה.

ואדרבה על ידי התלבשותה במים רבים הנזכרים לעיל יכולה להגיע למדרגה היותר גבוהה מקודם שירדה לעולם הזה כאשר יתבאר:

ראשית נחזור בקצרה, במילים שלנו, על מה שאמר אדמו"ר הזקן כאן בפסקה:

עצם השעבוד נקרא מנוחה

והנה שעבוד הפרנסה נקרא גם כן מי נח וכמאמר רז"ל שבחר לו אברהם אבינו שעבוד נגד גיהנם. שכמו שאי אפשר להנשמה לבא בגן עדן ליהנות מזיו השכינה עד שתוד קודם לכן בגיהנם ... כמו כן על ידי שעבוד יכולים לעלות למעלה מעלה למדרגה היותר גבוה.

והנה שעבוד אין הפירוש מה שיש עלינו עתה מלך ושנוטל מאתנו מס, שגם בזמן בית המקדש היה עלינו מלך ישראל והמס היה ביותר, כידוע שחלק עשירי הוצרך כל אחד ליתן.

אלא הכוונה היא שבזמן שבית המקדש היה קיים היה נמשך ברכה והשפעה עצומה עד שארץ ישראל היתה ארץ זבת חלב ודבש כו' שלא על פי הטבע כלל, כמו שכתוב בגמרא סוף מסכת כתובות, ולא היה כלל זאגות וטרדת הפרנסה. ועתה יש לכל אחד ואחד יגיעות וטרדת הפרנסה לעסוק בענייני עולם הזה הגשמי והוא בחינת מים רבים הנ"ל

את מה שנאמר בפסקה הזו בקיצור נמרץ, מבאר אדמו"ר הזקן בהמשך המאמר באריכות. על כן נמשיך לקרוא עוד פסקה או שתיים, כדי לקבל תמונה כוללת יותר – אז נוכל לרדת ביתר קלות לעומק הדברים.

המים הרבים הן מנוחת הנפש

וכך ממשיך אדמו"ר הזקן בפסקה הבאה:

והנה בחינת מים רבים הנזכרים לעיל נקראים מי נח, וכמו שכתוב: (ישעיהו נד) 'אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך'.

כי הנה נח הוא נייחא דרוחא שהוא בחינת שביתה כאדם השובת ממלאכתו. וכמו שכתוב וישבת ביום השביעי ותרגומו ונח ביומא שביעאה כו'...

בפסקה הזו מבצע אדמו"ר הזקן לכאורה היפוך של מאה ושמונים מעלות (כמו שרמז בסוף הפסקה הקודמת, אך באופן יותר מפתיע ממה שניתן היה לצפות). ה'מים הרבים' שבפיסקה הקודמת שימשו משל לטרדות הפרנסה המבלבלות את האדם, הופכים כאן ל"מי נח", "בחינת נייחא דרוחא", "בחינת שביתה, כאדם השובת ממלאכתו"!

כלומר, מה שקודם נקרא טירדה, נקרא כעת מנוחה, ומה שקודם נקרא עבודה או פרנסה נקרא כעת שביתה, כמו שבת! כיצד אפשר להבין את השינוי בהסבר?

המשך המאמר כולו בא לבאר את התשובה לשאלה הזו. אך ראשית הוא מסביר מה בדיוק נקרא מי נח:

הסברנו קודם לכן את השעבוד שהנשמה חיה בתוכו בעולם הזה, ובפרט בימי הגלות. אבל יש לנו גם דלתות יציאה מתוך השעבוד הזה, דלתות שהן המפתח כדי להרוויח מהעולם הזה את מה שלשמו ירדנו לכאן. הדלת הראשונה היא – התפילה.

בפסקה הבאה מתאר אדמו"ר הזקן כאן את התהליך שעובר האדם בתפילה. נראה את דבריו בפנים, ונבאר אותם לאחר מכן.

[על מנת להקל על קריאת הפסקה הזו, שמצד עניינה היא אחת, הבאנו בתוכה את הביאורים הפשוטים מדי כמה שורות, ואת הפסקה כולה נבאר בסופה:]

שהוא [=הכוונה לשעבוד]
בחינת נייחא דרוחא, לפי
שעל ידי בחינת מים רבים
הנ"ל מתעלית הנשמה
למדרגה היותר גבוה מקודם
התלבשותה כו', שהיתה רק
נהנית מזיו השכינה כו',
וכמאמר רז"ל יפה שעה
אחת בתשובה ומעשים
טובים בעולם הזה מכל חיי
העולם הבא לפי שהוא
בחינת יתרון האור מתוך
החושך דוקא שהוא בחינת
אתכפייא סטרא אחרא
ואתהפכא חשוכא כו'

כלומר, השעבוד נקרא מנוחת הרוח מפני שהוא גורם לעלייה של הנשמה למדרגה גבוהה יותר מאשר המדרגה שהייתה בה לפני שירדה לעולם, כשהייתה נהנית מזיו השכינה; וזאת בגלל שהוא "יתרון האור מן החושך דוקא". את היתרון הזה משיגים על ידי שני עניינים – אתכפייא, ואתהפכא.

אדה"ז מסביר שיש לחלק בין מה שהנשמה עוסקת כאן בעולם הזה בענייני העולם, כולל גם העיסוק בפרנסה ותשלום המס למלך וכדו', ובין מה שהאדם טרוד בענייני העולם ומצטער מהם.

עצם העיסוק בענייני העולם שייך למציאות הכללית של העולם הזה, והוא היה חלק מתפקידה של הנשמה בעולם גם בזמן שביית המקדש היה קיים, ואילו הטרדה והשעבוד המפריעים לנשמה ולאדם למלא את תפקידם בקיום תורה ומצוות, הם קיימים אך ורק בזמן הגלות, ודווקא להם קורא אדמו"ר הזקן 'מים רבים' או 'מי נח', והם אלו שמביאים את הנייחא דרוחא.

דבר זה כמובן מעצים את הקושיה שלנו – זה לא שרק העיסוק בגשמיות כשלעצמו נקרא מנוחה, אלא עצם הטרדות הלא רצויות, השייכות לימי הגלות, גם הן נקראות כאן מנוחה!

התמיהה הזו, או יותר נכון, יישוב התמיהה הזו, הוא ליבו של המאמר שלנו, ואילו נגיע בפסקה הבאה.

הרווח מהשעבוד, וכיצד מגיעים אליו

אם כן, אחרי שהסביר אדה"ז מהו השעבוד בצורה מדויקת, כעת הוא בא להסביר איך משפיע השעבוד הזה על הנשמה. מה התהליך שעוברת הנשמה בעולם הזה, ואיך נוצר מן התהליך הזה רווח שלא יכלה הנשמה לקבל בלי לרדת לעולם.

כפי שאמרנו קודם, הקטע הזה הוא בעצם ליבו של המאמר כולו. לכן נשתדל לבאר אותו ביתר פירוט והסברה, ואתו ביחד יתבארו באופן פנימי גם הקטעים הקודמים.

לכן 'חושך', כשדיבר על יתרון האור מן החושך, ואתהפכא חשוכא וכו'), ואחרי כן מתבונן בתפילה על מקור החיות של העולם הזה – איך שכל עשב מקבל ממזל, והמזלות מקבלים משבעים שרים, והשרים משמרי האופנים והם מהמלאכים וגבוה מעל גבוה עד מלכותו של ה'; ואיך שהמלכות של ה' היא רק זיו והארה ממנו, שאין לו ערך כלפני,

כאשר אדם מתבונן בכל זה, אז:

ואחרי התבוננות כל הנ"ל בעומק הדעת תתעורר נפשו בבחינת אהבה ותשוקה נפלאה כרשפי אש לצאת מתוך החשך והעלם הגשמי הזה ורק לדבקה בו יתברך, וכמו שכתוב (תהלים עג) 'מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו' שלא יחפץ כלל לא בגן עדן התחתון ולא בגן עדן העליון שהם רק בחינת זיו והארה בלבד וכמאמר רז"ל צדיקים יושבים וכו' ונהנין מזיו השכינה כי אם לדבקה בו יתברך ליכלל בבחינת מהותו ועצמותו יתברך ונקרא בזהר הקדוש 'לאשתאבא בגופא דמלכא כו'...

התוצאה מן ההתבוננות הזו היא שהנפש מתעוררת ב"אהבה ותשוקה נפלאה כרשפי אש", לצאת מהחשך ולהדבק בה' עצמו. כך יוצאת הנשמה מהגבלות העולם וחוזרת להכלל בה'.

אבל המדרגה שאליה משתוקקת הנפש בשעת התפילה איננה המדרגה שבה הייתה לפני ירידתה

שכשעוסק כל היום בעניינים גשמיים בטרדת הפרנסה שהם הנקראים חשך ומתבונן אחר כך בתפילה איך שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה כו' שהם המזלות שהם המשפיעים חיות כל עולם הזה, וכמו שכתוב (דברים לג) 'וממגד תבואות שמש וממגד גרש' כו', והמזלות הם מקבלים מע' שרים, והשרים מקבלים משמרי אופנים, והם מקבלים מהמלאכים, וגבוה מעל גבוה עד שכולם מקבלים מבחינת מלכותו יתברך, וכמו שכתוב 'מלכותך מלכות כל עולמים' שמהווה את כל העולמות מאין ליש ממש, והוא רק בחינת זיו השכינה בלבד שאינו אלא בחינת זיו והארה בעלמא בלבד לגבי מהותו ועצמותו יתברך כביכול שהוא בבחינת אין סוף ממש היה הוה ויהיה בלי שינוי ממש, וכמאמר אתה הוא קודם שנברא ואתה הוא לאחר שנברא כו'.

כאן כבר מתחיל אדמו"ר הזקן להסביר איך קורה התהליך בפועל.

כאשר אדם עוסק כל היום בעניינים גשמיים, בטרדת הפרנסה, (שהיא זו שקרא לה אדה"ז קודם

לאורך השנים בהן מתבגר הילד, מתחיל עול הדאגה לקיומו ולצרכים השונים שלו לעבור בהדרגה ובאטיט מההורים אל הילד עצמו. ככל שהוא הופך לנער, ואחר כך למבוגר, כך קיומו שלו מוטל עליו בעצמו, ועול טרדות הפרנסה הולך ומתגבר.

נראה איפה שמצבו של הילד טוב בהרבה ממצבם של ההורים. בעוד הוא משחק בחופשיות ואין עליו כל מטלה, הרי שעליהם מוטל לדאוג לא רק לעצמם אלא גם לו. אבל, האם כך מסתכל גם הילד? האם הילד חושב שמצבו טוב, ואילו הוריו בבעיה? ודאי שלא. הילד מצד עצמו מסתכל על ההורים כעל מי שעומדים ברשות עצמם, וודאי שהוא חושב שלהם הרבה יותר נעים ו"כיף" מאשר לו. הוא מוגבל על ידיהם, הם מכתיבים את סדר יומו, ואילו הם בעצמם חופשיים ומאושרים.

התחושה של הילד היא שהוא כבול בתוך מצב נתון. הוא לא בחר את אורח החיים שבו הוא חי, את המקום בו יגור או ילמד ואת הערכים שיהיו חשובים בביתו. הוריו לעומת זאת בחרו בעצמם כיצד לחיות, היכן לחיות וסביב מה לחיות (ובמידה מסוימת אפשר גם לומר שההורים בוחרים בעצמם את עצם החיים). גם אם לא לגבי עצמם, שהרי "על כרחך אתה חי", הרי שלגבי ילדיהם זה נכון – הם בחרו בבחירה חופשית להביא ילדים לעולם, ובכך הם בעלי בחירה גם על עצם החיים).

מי חי טוב יותר?

אמנם, ניתן לחשוב שזוהי נקודת מבטו של הילד, שאיננו מבין את דאגות הפרנסה. אבל ההורים, האם הם חושבים גם כן שמצבם טוב יותר משל הילד, או שהם דווקא מקנאים בו?

במבט ראשון יתכן שההורה אכן מקנא בילד. בוודאי שיש רגעים כאלו, במיוחד כאשר טרדות הפרנסה, או הבריאות, או שאר מרעין בישין של

לעולם – להנות מזיו השכינה, אלא היא מדרגה גבוהה יותר: להדבק בו יתברך, במהותו ועצמותו, היא המדרגה הנקראת בזוה"ק "לאשתאבא בגופא דמלכא".

זהו הרווח שמקבלת הנשמה מירידתה לעולם – העליה מדרגת "ליהנות מזיו השכינה", לדרגת "לאשתאבא בגופא דמלכא".

עד כאן ביארנו בקצרה בלבד, מעין חזרה במילים שלנו, את דברי אדמו"ר הזקן. כעת ננסה להסביר את דבריו גם באופן שנוכל להבין אותם בתוך הנפש שלנו, ולקחת אותם לעבודת ה' שלנו בפועל ממש.

כדי להבין טוב יותר מה מתכוון אדמו"ר הזקן והיכן אנחנו יכולים למצוא בנפש שלנו את אותן מדרגות שהוא מזכיר, נביא שני משלים המשלימים זה את זה, שאותם נוכל להכיר מהחיים שלנו ועל פיהם יובן הסברו של אדמו"ר הזקן.

משל ראשון – מילדות לבגרות

המשל הראשון שבחרנו כדי להמחיש את התהליך שעוברת הנשמה לפי אדה"ז הוא – מהלך החיים של האדם עלי אדמות, מילדות לבגרות. את הנשמה לפני ירידתה לעולם נדמה במשל לילד שחי בבית הוריו, ואת הנשמה כפי שהיא בגוף נדמה לילד שכבר התבגר ובנה לו בית עצמאי.

ילד לעומת מבוגר

כאשר האדם נולד, הוא איננו נתון ברשות עצמו. הוא ילד, שהדאגה לצרכיו ולפרנסתו מוטלת על הוריו ולא עליו. לא רק במובן הפיזי, אלא גם, ואולי אף יותר, במובן הרגשי, הילד תלוי לחלוטין ביחס של ההורים אליו לצורך קיומו ובריאות נפשו.

לפני שעברה את דרך החתחתים של הנפרדות ושל הבחירה.

איך מתודעה נפרדת מגיעים להתכלל בה?

אמנם עדיין לא מובן, איך מגיעים על ידי כך למדרגה הגבוהה של "לאשתאבא בגופא דמלכא", של שייכות למלך עצמו ולא רק ליהנות מזיוו. הרי לכאורה המצב הוא הפוך: בעולם העליון ה' גלוי לכל, נוכח ונמצא בכל, ואילו בעולם הזה ה' הוא נסתר ואני מרגיש נפרד ממנו לגמרי? איך אם כן אפשר להסביר את המדרגה הגבוהה שמיחס אדמו"ר הזקן לנשמה כשהיא בגוף, בעולם הזה?

כדי להבין כיצד ההליכה של הנשמה למסלול העצמאי כביכול מביאה אותה דווקא להתכללות עמוקה יותר בה', להישאב בגופו של המלך, נאיר זווית נוספת באותו המשל של ילד והורים.

מה ההבדל בין "ליהנות מזיוו" לבין "לאשתאבא בגופא"?

כפי שהזכרנו למעלה, הילד מרגיש שחיייו הם נתון שנקבע על ידי הוריו ולא על ידו, ולכן הם לא באמת חיים שלו. הדבר בולט ביותר לגבי אורח החיים, שאותו מכתבים ההורים לגמרי. הילד ז'נהה מזיווים' של הוריו. הם נותנים לו את המזון הגשמי והרוחני כאחד, והוא יכול להתפתח בתוך תפיסת העולם שהם מעצבים עבורו.

אבל כשהוא גדל, הוא הופך להיות אבא בעצמו: הוא בוחר את אורח חייו, את המסגרות שבהן יחיה, וגם מגדל ילדים שכלפיהם הוא ממלא את תפקיד האבא, בדיוק כמו אביו לפניו.

כאשר הילד הופך להיות אבא, הוא כאילו הופך להיות חלק מאבא שלו בעצמו. הוא מתדמה לאביו לגמרי (כמובן, שבדרך משלו ולא באופן של חיקוי

העולם הזה מציפים אותו ביתר שאת אחת לכמה זמן. אבל במבט שני נראה משהו אחר.

אם נציע היום לאדם מבוגר לחזור להיות ילד, ללא דאגות וללא עול, אך כמו ילד הנמצא ברשות הוריו, ניתקל בסירוב מוחלט. כאשר האדם עומד בפני הבחירה אם לחזור לילדותו או לגדול, הוא יעדיף לגדול.

הסיבה לכך היא, שכל אחד מרגיש שהעול המוטל עליו מחייב אותו אמנם בדאגות רבות, אך המאמץ כדאי. הגעתי אל המקום שאליו אני שייך, ולכן אני מוכן ורוצה להשקיע, וגם נהנה מההשקעה. זה המקום שאני רוצה ליצור, ליצור אותו וליצור בו. לכן לא אחליף את ההשקעה שלי בבית שלי, במקום שלי, במקום המוגן שיצרו עבורי ההורים.

ההתבגרות כמשל לירידה לעולם

על פי המשל הזה נבין את דבריו של אדמו"ר הזקן כשהוא קורא לטרדות הפרנסה "נייחא דרוחא" – נחת רוח.

הירידה לעולם משולה להתבגרות של האדם ולעמידה ברשות עצמו. אם לפני ירידת הנשמה לגוף היא היתה נהנית מזיוו השכינה, כלומר – נמצאת ברשותו של ה', כמו הילד שנמצא ברשות הוריו; הרי שאחרי ירידתה לגוף היא חיה בתודעה נפרדת, כמי שעומד ברשות עצמו.

לתודעת הנפרדות הזו יש מחיר: עול טרדות הפרנסה והקיום, אבל יש לה גם תמורה: ההגעה אל הבית שלי, אל המקום שאני מרגיש בו שייך לגמרי. והמחיר כדאי בשביל התמורה.

כך מסביר אדמו"ר הזקן את הרווח שמרוויחה הנשמה בירידתה לעולם – התעצמותה עם מקורה, עם מי שהיא באמת, בדרך שלא יכלה להתעצם בה

המשל השני – אורח מול בן

קהילה

נשמה בגוף לעומת נשמה בגן עדן

ההסבר שבו עסקנו עד עכשיו ביאר את היתרון שמקבלת הנשמה מהירידה לעולם הזה, על פני מצבה לפני הירידה לעולם. אבל מה לגבי העולם הבא? מה מצבה של הנשמה שם, בגן עדן, לעומת מצבה בעולם הזה?

היינו מצפים ששם, במקום בו מקבלים שכר על העבודה בעולם הזה, תגיע הנשמה למדרגה גבוהה יותר ממדרגתה בעולם הזה. אבל אם נדייק במאמר נראה שאדמו"ר הזקן מסביר את יתרונה של הנשמה בגוף בעולם הזה, לא רק על פני הנשמה לפני הירידה לעולם, אלא גם אחרי צאתה ממנו. על זה הוא מביא את מאמר חז"ל: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, כלומר, הנשמה בעולם הזה נמצאת כמצב יותר טוב גם מאשר תהיה בעולם הבא. והוא אומר שהמדרגה אליה מגיעה הנשמה בעולם הזה גבוהה יותר גם מגן העדן, העליון והתחתון. שהם עצמם רק מקום שבו אפשר ליהנות מזיו השכינה, ואילו בעולם הזה אפשר להגיע להשאב ממש בגופא דמלכא.

אם נשים לב, זהו תיאור מפתיע. אם הנשמה חוזרת למצבה הראשון שלפני הירידה לעולם, גם אחרי הסתלקותה ממנו אל גן העדן – מתי בדיוק מרוויחה הנשמה מירידתה לעולם?

ועוד: לכאורה היינו אמורים לקבל שכר בעולם הבא על מעשינו בעולם הזה, ואילו לפי ההסבר הזה – בעולם הזה המדרגה שלנו גבוהה יותר? מהו אם כן השכר בעולם הבא?

– זהו דמיון עצמי ולא חיצוני. כשם שאביו בחר את דרכו בעצמו כך גם הוא בוחר בעצמו לגמרי, יחד עם כל ההשפעות שהביא מהבית). החיים הופכים להיות חייו הוא, ולכן הוא שמח להתאמץ בעבורם הרבה מעבר למה שהיה מוכן להתאמץ קודם, כשהרגיש שהמאמץ הוא בשביל ההורים ולא באמת בשבילו. לא סתם אנו אומרים על מישהו שאיננו רוצה להשקיע – "כתינוק הבורח מבית הספר".

עבור האבא, דווקא זו היא ההגשמה של משאלות ליבו ושל תקוותיו שתלה בילד. עבור האב, ילד שיישאר בבית לתמיד הוא מקור לצער גדול ולא לשמחה. דווקא הילד שיגדל, יתבגר ויבנה את ביתו העצמאי, כשרוחו של האב מרחפת בחינוך ובערכים שעליהם מושתת הבית; אותו ילד שיגדל ילדים משלו ברוח ישראל סבא – הוא המקור האמיתי לנחת, גם עבור האב וגם עבור הבן.

שם, בבית שבנה הבן הגדול לעצמו, האב ימצא את הגשמתו המלאה. במובן הזה, דווקא ההליכה של הבן על מה ששייך לו, על בית שבו הוא שמח להשקיע, היא זו שגורמת לו להתאחד עם האב ביחוד הרבה יותר גדול מאשר כשהיה ילד בבית אביו.

לב בנים על אבותם

כך גם לנשמה: דווקא ההתכוננות בטרדות הפרנסה, והסבת המבט בשעת התפילה אל מי שמחיייה את הכל, גורמת לנו להבין איך שאנו שייכים אל ה' בעצם, בשייכות הכי פנימית; איך אנו – דווקא כשנותנים לנו לבחור את דרכנו העצמאית – מגלים שהשורש הכי פנימי שלנו הוא הקשר לה', להיות ממשיכים את דרכו בעולם הזה, ובו אנו שמחים להשקיע את כל כולנו – כי זה המקום שלנו באמת.

שיש לו את היכולת לפעול ולהשפיע והכל תלוי במעשיו. הקהילה היא שלו, הוא חלק ממש ממנה ולא רק אורח.

מצד אחד מצבו גרוע בהרבה משל חברו, הרי בקהילה הקטנה שלו ככל הנראה אף פעם לא יעבירו שיעורים כמו אצל השני, ה"טיש" אף פעם לא יהיה מיוחד כל כך ותלמידי החכמים לא יהיו כמו בבית המדרש שבבחינת גן עדן.

אך מצד שני, תחושת השייכות של מי שמהווה חלק מהקהילה, יוצר אותה ולא אורח בה – היא לאין ערוך יותר משל האורח בקהילה היפה ביותר. ממילא הנכונות שלו להתאמץ ולהשקיע בקהילה, השמחה שלו במאמץ שלו עצמו ובמה שקורה בקהילה וגם תחושת האהבה שלו לקהילה, ועוד יותר – למי שהקהילה מתאגדת סביבו, גדולה ופנימית הרבה יותר.

כך ניתן לומר על מצבה של הנשמה בעולם הזה, בו היא מתמודדת עם קשיים רבים ועם טרדות והסתרות, ונדרש ממנה להתאמץ מאד – אך זה עצמו הוא מקור השמחה שלה, בהיותה יכולה ללמוד תורה ולקיים מצוות, שהם ממש רצונו של ה' יתברך, ולא רק ליהנות מאורו.

העולם הזה לעומת תחיית המתים

אמנם, המצב הזה הוא לא בכל רגע ורגע בעולם הזה באופן אוטומטי, אלא רק בזמן שמקיימים מצוות בפועל ממש. ומבחינה תודעתית הוא בעיקר בזמן התפילה או בשבת – כפי שמסביר אדמו"ר הזקן כאן במאמר. אבל בשאר הזמן, הטרדה ותחושת הריחוק והקושי שולטות. המעגל נסגר לחלוטין רק בתחיית המתים, שם ישנן שתי המעלות – גם של תשובה ומעשים טובים כמו בעולם הזה, וגם קורת רוח כמו בעולם הבא.

כדי להסביר את התהליך שעוברת הנשמה כשירדה לגוף, השתמשנו במשל של ילד שהתבגר. אבל כדי להסביר את ההבדל בין העולם הזה לגן העדן, המשל הקודם לא מתאים כל כך. הן כבר התבגרנו בירידה לעולם הזה, ומה עוד אמור לעבור עלינו בשלבים הבאים? לכן, נעזר כעת במשל אחר, שיעזור לנו להבין את ההבדל הזה, ויאיר את התהליך מזווית אחרת:

אורח ובן קהילה

נניח שאדם עובר דירה למקום חדש. באותו מקום מתקיימת קהילה יהודית תוססת, חסידית, שמחה ומלאת חן. כאשר מגיע אותו יהודי לבית המדרש של הקהילה בפעם הראשונה, מקבלים את פניו בסבר פנים יפות, מסדרים לו מקום נעים על פי ערכו, מסבירים לו את כל מה שקורה ובכלל מקרבים אותו מאד – אבל בזה הסתיימו זכויותיו במקום. הוא יכול להיות אורח לתמיד. יהיה לו מאד נעים, הוא מוזמן להשתתף בכל מה ששייך אליו, ויכול להסתפח לקהילה בכל צורה – אבל לא להיות חבר מלא. ממילא, התנהלות הקהילה היא לא לגמרי שלו, והוא לא נדרש להתאמץ בעבורה. הוא מסתפק בהנאה ממנה.

התיאור הזה דומה לתיאור המציאות של נשמה בגן עדן: היא מקבלת שכר על מעשיה בעולם הזה, אבל אין לה יכולת להתקדם ולשנות את מצבה; היא נהנית מזיו השכינה, אבל לא יכולה לעשות מצוות – שהן המאמץ שהיא עושה כדי למלא שליחות, אלא רק ליהנות מהאור והחום של ה' יתברך, של השכינה, כאורחת רצויה.

לעומת זאת, ישנו מי שעובר דירה למקום חדש, שבו בית הכנסת עדיין נמצא במבנה זמני – אולי אפילו באוהל, הקהילה עדיין לא התגבשה ויש קשיים מרובים בבנייתה. אבל מהרגע שהוא נכנס, הוא הופך להיות חלק מהותי מהקהילה, משהו

שערים נוספים

וכך כותב אדמו"ר הזקן בהמשך דבריו, במשפט המסיים את הפסקה שבה אנו עוסקים:

הקדמה

ועל ידי אתכפיא נעשה
תחית המתים

אמרנו שהתפילה היא השער דרכו מגיעים למדרגה הזו של אשתאבא בגופא דמלכא. כעת מוסיף אדמו"ר הזקן שערים נוספים (או גם זוויות נוספות בתפילה עצמה) שדרכם אפשר להכנס אל אותה המדרגה.

זה חשוב משום שכל שער מלמד אותנו משהו אחר על המדרגה אליה אנו באים, ומכניס אותנו אליה מעוד בחינה ובעוד צורה. כך נשלים את ההתבוננות הקודמת לכלל ציור שלם.

הנקודות אותן יבאר אדמו"ר הזקן, איך הן משלימות את מדרגת "אשתאבא" הן: אהבת ה' 'בכל מאדך' שבק"ש, תשובה, שבת, תיבות התפילה. בתוך הביאור נוגע אדמו"ר הזקן בקיצור גם בנקודות נוספות המשלימות את הביאור, כמו הנפש הבהמית ומלכי התווה, וכן שבת עילאה – ונזכיר או נבאר אותן בקצרה במקומן.]

תשובה

כאמור, את האהבה הנוצרת כתוצאה מההתבוננות בתפילה, משייך אדמו"ר הזקן לעניינים נוספים. שני הראשונים הם: תשובה, ואהבת ה' 'בכל מאדך', ששניהם שייכים זה לזה.

וכך הוא כותב לגבי תשובה:

ונקראת בחינת אהבה זו
בחינת תשובה שהוא
בחילא יתיר שבאה דוקא
מתוך החשך שהיה עוסק רק
בעניינים גשמיים והבלי
עולם. לפי שיתרון האור
הוא מתוך החשך דוקא.

כלומר, אותה המדרגה הגבוהה שאליה מתעלה הנשמה, שהיא מגיעה על ידי אתכפיא ואתהפכא, היא מובילה בסופו של דבר לתחיית המתים. אז, בתחית המתים, מגיעים אל המדרגה המלאה של "לאשתאבא בגופא דמלכא".

לפי המשל שלנו, תחיית המתים תהיה כאשר בית המדרש של האוהל המט לנפול נבנה בכל תפארתו והופך להיות בית המדרש של גן עדן, אך הפעם האורח מהמשל הוא בן הקהילה לגמרי ולא מתבונן מבחוץ.

לפי ההתבוננות הזו השכר מתחלק לשני חלקים: להגעה למדרגת "אשתאבא", ולהנאה מזיו השכינה. למדרגת "אשתאבא" מגיעים כבר בעולם הזה, בשעת התפילה וקיום המצוות, אבל מתוך הסתרה של אור השכינה; ואילו להנאה מזיו השכינה כאשר אור השכינה מאיר בגילוי – לה זוכים בעולם הבא. ובשלב האחרון, בתחיית המתים זוכים להשלמה המלאה, גם גילוי שכינה וגם "אשתאבא בגופא דמלכא".

סיכום ביניים

עד עכשיו ביאר אדמו"ר הזקן את עצם המעלה שיש בעולם הזה על פני העולם הבא. הוא גם הוסיף והסביר כיצד מגיעים למעלה הזו בשעת התפילה, על ידי ההתבוננות שאותה תיאר למעלה – איך שהכל בטל למידת מלכותו ית', וגם היא בטלה אליו; וההתבוננות הזו פועלת על האדם אהבת ה' גדולה, שלא יחפוץ בשום דבר רק לדבקה בו יתברך.

הצורך בקושי

מדוע פריצת הגבולות צריכה להיות דווקא ממקום של קושי? וכיצד דווקא הפריצה הזו מייצרת את הקשר המיוחד לה? – כדי להבין את זה, נחזור למשלים בהם השתמשנו קודם לכן, ונססה להתבונן בהם מזווית נוספת שתאיר גם את מה שכותב כאן אדמו"ר הזקן.

ילד התפנוקים עוזב את הבית

כדי להבין את דברי אדמו"ר הזקן, נחזור דווקא למשל הראשון – של הילד המתבגר. נתבונן על התהליך שהוא עובר כשהוא עוזב את הבית.

נדמה את הילד הזה לכן של משפחה עשירה, החי כילד תפנוקים בבית הוריו ויש לו הכל, לכאורה הטוב ביותר עבורו הוא להישאר בבית. אמנם, ההורים בודאי רוצים שהילד יגדל ויבנה חיים משל עצמו. שיתחתן, יקים משפחה, שיתפתח את מקומו האישי.

ומה קורה אם הילד כבר מזמן לא ילד, וגם לא נער, אלא מבוגר – וממשיך לגור אצל הוריו ולברוח מהתמודדות? כל אחד מבין שיש כאן בעיה. הורים מתוקנים יעשו בוודאי כל מאמץ לדחוף אותו אל מחוץ לחיק החמים של הבית, כדי לאפשר לו לבנות את חייו שלו.

עצמאות כרוכה בקושי

הדחיפה הזו אל מחוץ לבית היא דחיפה הנעשית באופן של הכרח, של "אתכפייא". גם במקרים פחות קיצוניים, בהם הבן מבין בעצמו שעליו לעזוב את הבית, עדיין החוויה של החוץ היא חוויה של קושי, של הכרח. אמנם ההכרח הזה יסודו ברצון הפנימי של הילד להתמודד. ובכל זאת, ההכרח הזה יוצר לפעמים ניכור בין הילד להורים, כעס של הילד עליהם, ורצון שלו להיות לעומתי כלפיהם (ואם

האהבה המתעוררת לאדם בשעת התפילה, כשהוא מתבונן איך שכל העולם בטל אל ה', היא גם בעצם סוג של תשובה, שהרי נדרש מאתו "לדלג" על החושך של העולם הזה, על העניינים הגשמיים המטרידים אותנו ומעסיקים אותנו בלי סוף, ולראות את ה' המסתתר בתוכם ואיך שאדרבה – הם כולם בטלים אליו. דווקא מתוך החושך מגיע יתרון האור.

אהבת ה' 'בכל מאדך'

מתוך אותה הבנה, של אהבה בתוקף, משייך אדמו"ר הזקן את האהבה הזו למדרגה נוספת שאנו מכירים מקריאת שמע, המדרגה הגבוהה ביותר של אהבת ה' הנזכרת שם – "ואהבת את ה' אלקיך... בכל מאדך":

ונקראת אהבה זו בחינת בכל מאדך שהוא בלי גבול ממש שבאה דוקא מן ההפוך שהוא החשך וכמו שכתוב: טוב זה מלאך חיים, (טוב) מאד זה מלאך המוות. שעל ידי ההפוך והחשך דוקא שהוא בחינת נפש הבהמית יכולים לבא לבחינת אהבת בכל מאדך שהוא בלי גבול ממש.

כלומר – האהבה הזו היא אהבת 'בכל מאדך', שהיא אהבה בלי גבול, שבאה כתוצאה מהצורך לפרוץ את גבול החושך. פריצת הגבול הזה, שאצלנו בנפש מי שמייצג אותו היא הנפש הבהמית שלנו, מביא אותנו לא רק אל מעבר לגבול הספציפי שפרצנו אלא אל מציאות שהיא בלי גבול ממש.

נתבונן, נשים לב שגם מי שיוצא מבית הוריו מרצונו מרגיש רגשות דומים, אלא שאצלו זה יותר מוסתר ומעורב, ולכן בחרנו בדוגמה של מי שנדחף הלאה על כורחו).

אחרי התפזרות ענן הכעס הראשוני, חוזר הילד שהתבגר כבר לבנות את חייו העצמאיים כמו שהוא רוצה, וכמו שההורים רוצים (וכאמור לעיל, לא באופן חיצוני של חיקוי ההורים, אלא להיות כמוהם בפנימיות). אז הוא מרגיש יותר את הקשר המתוקן להוריו, ואת אותה חוויה שכבר הזכרנו בחלק הראשון של המשל – עכשיו הוא אבא בעצמו, הוא חי כמו אבא ולא כמו ילד, וזו חוויית חיים הרבה יותר עצמית עבורו. בתור ילד הוא חי במשחק, בהנאה. בתור מבוגר הוא חי את חייו האמיתיים, ואז הוא מרגיש הרבה יותר מזדהה עם אביו.

האנשים שמאחורי הכסף

נחזור לדוגמת בן העשירים. בתור ילד, ההורים קיבלו את מעמדם בעיניו בעיקר כתוצאה ממה שנתנו לו, אפשר לומר זאת קצת בגסות – כביכול מעמדם הגיע מהכסף הרב שהיה להם עבורו. הוא לא באמת התעניין בהם, אלא יותר במה שהוא מקבל מהם. אבל כעת, לאחר שהתבגר והפך לאבא בעצמו, ולאחר שהוא מבין מה עומד מאחורי הדאגה הזו ועוד יותר – מי עומד מאחורי הדאגה הזו, הוא בעצם מגלה באופן אחר לגמרי את ההורים, האנשים, שמאחורי הכסף. האהבה שלו כלפיהם מפסיקה להיות קשורה לכסף, או לתוצאות, והופכת להיות אהבה עצמית.

בכל מאדך – מי ולא מה

ובנמשל, נזכיר שחז"ל דרשו את "בכל מאדך" – בכל ממונך, וכן בכל מידה ומידה שהוא מודד לך. "בכל מאדך" מסמל את כל מה שה' נותן לנו במהלך החיים. אהבת 'בכל מאדך' היא זו שחודרת אל

מעבר לתלות שלנו בה' כדי לקבל ממנו דבר מה, והיא מצליחה לבטא את אהבתנו אותו מצד עצמו ומצד עצם הנשמה. כשאני אוהב את ה' בכל מאודי אני בעצם אומר שמה שה' נותן לי הוא לא החלק החשוב, מה שחשוב זה מי נותן לי את זה. ולכן אני אוהב את ה' בכל מידה שהוא מודד לי, בכל מה שהוא נותן לי.

את האהבה הזו מרוויחה הנשמה דווקא אחרי שעל כרחי נדחקה לעולם הזה, להתמודד על מקומה בקרב הנפש הבהמית ובקרב העולם החיצוני. ללא הקשיים, גם אם היינו רוצים להתייחס אל ה' עצמו – תמיד היתה נשארת התחושה שבעצם אנו בוחרים במי שמיטיב לנו בגלל טובותיו ולא בגלל הקשר העצמי. הבחירה בו מול הקשיים מזקקת את האהבה ומביאה אותה למקום פנימי הרבה יותר.

סיכום ביניים

אחרי שבאר אדמו"ר הזקן קודם לכן את התהליך שעוברת הנשמה בעולם הזה, של מעבר מהנאה מזיו השכינה להיות ממש חלק ממנה, הוסיף כאן אדה"ז ביאור יותר רחב מדוע המעבר הזה כרוך דווקא בקושי ובהפיכת החושך לאור. את הביאור הזה ביאר אדה"ז על ידי שהסביר שתי נקודות שמהותן היא ההתגברות על הקושי – תשובה ואהבת בכל מאדך.

הנפש הבהמית ומלכי התוהו – השלמה קצרה

עד עכשיו הסביר אדמו"ר הזקן שירידת הנשמה לעולם באה כדי להביא אותה למדרגה גבוהה יותר ממה שהיתה קודם לכן (וגם ממה שתהיה בעולם הבא). הוא הסביר גם שהמדרגה הזו באה על ידי אתכפייא, כלומר – על ידי ההתגברות על ההסתרה של העולם הזה, ובפרט על הנפש הבהמית, שהיא החלק בתוכנו ששייך לעולם הזה. את ההתגברות

הזו עושים בתפילה, והיא שייכת למדרגה של תשובה ושל "בכל מאדך".

בחיים מתוך עצמאות מתוקנת מקבילה לפי זה לשלב הגאולה – אורות דתוהו (עצמאות) בכלים דתיקון. וכאמור, יש להאריך אבל כאן קיצרנו.

כיצד מירדה גורמת נחת?

עד עכשיו הסברנו מה מרוויחה הנשמה מירידתה לעולם הזה, וכיצד היא מרוויחה זאת. עיקר הביאור היה, שדווקא מתוך הקושי וההתעצמות מולו, מגיעים לנקודה הרבה יותר פנימית של אהבה, מעל לכל ההופעות החיצוניות.

אבל עדיין נשארה נקודה חשובה הטעונה בירור, והיא – נחת הרוח. אדמו"ר הזקן לא טען רק שהירידה לעולם הזה מעלה את הנשמה במדרגה מתוך קושי. אלא הוא גם כינה את הטרדות האלו "מי נח", וביאר שמהם נעשית נחת רוח. וכפי ששאלנו בתחילת המאמר, כיצד ניתן לומר שטרדות הן נחת? גם אם הן טובות וחיוביות, גם אם סופן להביא אותנו לנקודת אמת פנימית – על פניו הן לא עושות זאת בדרך של נחת, אלא בדרך של טרדה? – על השאלה הזו משיב אדמו"ר הזקן בפיסקה הבאה.

וזהו מאמר דז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא כנ"ל. ולזאת נקראו מים רבים הנ"ל מי נח לפי שנעשה על ידיהם נייחא דרוחא, שנעשה מהם תבת נח שהוא בחינת תיבות התפלה וכמו שכתוב 'בא אתה וכל ביתך אל התבה כו'.

וזהו 'ויגברו המים מאד כו' חמש עשרה אמה מלמעלה

כעת מוסיף אדמו"ר הזקן בקצרה גם הסבר, על מי מתגברים כאן בדיוק? מהי הנפש הבהמית, מה תפקידה בעולם? ואולי העיקר – האם היא באמת מתנגדת לנפש האלוקית, או דווקא רוצה לקבל את מרותה? ואם היא אכן רוצה לקבל את הנפש האלוקית, מדוע היא מתנגדת לה בכל תוקף?

עניין זה ראוי להאריך בו, ואכן יש מקומות בהם אדמו"ר הזקן מבאר אותו יותר באריכות. אבל כאן במאמר הוא מובא רק כדרך אגב ובקצרה ולכן גם בעיון הנוכחי נסביר בקצרה רבה.

מה שאומר כאן אדמו"ר הזקן, בקיצור נמרץ, הוא ששרשה של הנפש הבהמית הוא מז' מלכי התוהו שנפלו ונשברו, הנקראים בתורה מלכי אדום שמלכו "לפני מלך מלך לבני ישראל" דהיינו לפני הנפש האלוקית. האמירה שהם מלכו לפני שמלך מלך לבני ישראל משקפת לפי הקבלה את שרשם שהוא גבוה יותר, שלכן על ידי שהנפש האלוקית עוסקת בתיקונם היא מרוויחה מדרגה גבוהה יותר ממה שהייתה לה קודם לכן.

מלכי התוהו – הרצון לעצמאות

אם נמשיך להיעזר במשל הילד המתבגר כדי לתאר את ירידת הנשמה לעולם, נקביל את מלוכתם של מלכי התוהו (מלוכתם המקורית, כאשר ה' שלח אותם למלך ולפני שנפלו ונשברו) לרצון של ההורים לראות את ילדם עצמאי (העצמאות, שעניינה קבלת ההחלטות לבד, מקבילה למלוכה). הנפילה והשבירה במשל הם מה שהילד, או בכעסו על ההורים או מתוך רצון לא מתוקן להביע את עצמאותו בדווקא, מבעט בהוריו ונוהג באופן לא טוב. החזרה של הילד שהתבגר לחיים מתוקנים, הקמת בית ומציאת המסלול הבריא שלו עצמו

גברו המים כו' שהוא בחינת תגבורת נפש הבהמית על בחינת נפש האלקית בעסק הפרנסה ועניינים הגשמיים אך על ידי זה נעשה אחר כך יתרון אור כו' כנ"ל. וזהו 'ותלך התבה על פני המים' דוקא, 'ותרם התבה כו'', שעל ידי המים דוקא מתעלות תיבות התפלה ועולה למעלה מעלה כנ"ל.

כשהאדם 'כנס לתוך התיבה', עומד ומתפלל מתוך התבוננות, הוא שם לב שכל מה שקורה בארץ הכל הוא מאת ה' והכל משתלשל ממידת מלכותו יתברך. אז הופכות כל הטרדות שאיימו להטביע אותו למנוף המרים אותו כמו התיבה "חמש עשרה אמה מלמעלה" על פני המציאות המוצפת בטרדות הללו, כדי להריגש את הקשר שלו עם ה' עצמו.

כעת ננסה לבאר זאת כדרכנו, בנפש האדם – איך הפכה הטרדה המאיימת, לנחת רוח?

הנחת האמיתית – העמידה ברשות עצמו

כדי להסביר זאת מבחינה פנימית, נמשיך בהתבוננות במשלים אותם הבאנו קודם, בעיקר במשל הילד המתבגר.

הייתי יכול לחשוב, שאמנם האדם כשהוא בוגר בוחר בחיים עצמאיים, מצד רצונו להביא לידי ביטוי את רצונותיו שלו, כפי שהוא רואה אותם, בלי תלות בהוריו או באחרים; אבל מצד הנחת – יש יותר נחת לחיות כילד, הסמוך על שולחן הוריו. אמנם באמת ההיפך הוא הנכון. הסמל לנחת בעולם הוא "בעל בית" מי שיש לו פרנסה משל עצמו, ואילו מי שסמוך על שולחנם של אחרים הוא סמל לחוסר נחת, "והיו חיך תלואים לך מנגד".

כלומר, מה שמקנה לאדם את נחת הרוח הוא דווקא ההליכה שלו על עצמו, ההתעצמות שלו עם הבחירה החופשית שלו ועם ההתמודדות על מימוש השליחות שלו האישית בעולם, ההיפך ממה שנדמה לנו מלכתחילה, שהנחת מגיעה מסיפוק הצרכים השוטף ללא דאגות.

מתברר א"כ, שהנחת איננה באה מהמנוחה ומחוסר העשייה, אלא להיפך – הנחת הגדולה היא מהעשייה דווקא. אם כי לא מהעשייה ברשות אחרים, אלא

אדמו"ר הזקן משייך קודם כל למדרגה שעליה הוא דיבר קודם ('אשתאבא בגופא דמלכא') את מאמר חז"ל – יפה שעה אחת וכו'. את השעה היפה הזו אנו מגלים בעיקר בתפילה, כפי שהוא מסביר.

כדי להסביר זאת, אדה"ז משלים כאן את הדימוי של טרדות הפרנסה למבול. המים הרבים הם טרדות הפרנסה שהנפש הבהמית מתגברת על ידן על הנפש האלוקית, כפי שאמר כבר קודם. כעת הוא מוסיף שתיבת נח, היא תיבות התפילה שתפקידן להרים אותנו מעל מי המבול המציפים את הארץ, מעל טרדות הפרנסה שהנפש הבהמית מציפה אותנו בהן, ולעלות למעלה. כמו שהמים הרימו את התיבה למקום גבוה ("ותלך התבה על פני המים" דוקא, 'ותרם התבה...'), כך טרדות הפרנסה מרימות את התפילה שלנו למקומות שלא יכלנו להגיע אליהם קודם לכן. חלק נוסף בדימוי הוא הכניסה אל התיבה: "בוא אתה וכל ביתך אל התיבה" – מה שמאפשר לנו לעלות עם התפילה הוא הכניסה לתוך התיבה, לתוך תיבות התפילה. הכניסה הזו היא ההתבוננות, אותה תיאר אדמו"ר הזקן בפסיקה הקודמת (ואם לא נתבונן, הרי שתיבות התפילה יעלו ואנחנו נישאר למטה).

מהעשייה ברשות עצמו. אדם נהנה להתאמץ בשביל עצמו, בשביל המשפחה שלו, בשביל מה שהוא מרגיש שהוא באמת שייך אליו.

דוגמא לכך אפשר למצוא בהבדל שבין ההשקעה של בעל עסק בעסק שלו, לבין ההשקעה של שכיר. לעולם בעל עסק ישקיע יותר, כי זה שלו. ולא בגלל הרווח הכספי שהוא מקבל מזה, אלא כי הוא באמת מרגיש את השייכות והאחריות למקום. ולכן גם המאמץ עבורו הוא בעצם נחת רוח, הכיף הכי גדול.

כך גם אדם בשעות הפנאי שלו מוצא תעסוקה שהיא מאמץ – עבודה בגינה, תחביבים שונים וכדו', שהוא מוכן להתאמץ בשבילם מפני שהם שלו ואישי לא הכריח אותו לעשותם. ובאופן יותר מתוקן: מי שעובד כל היום הולך ללמוד בערב או בבוקר מרצונו החופשי, והשעה הזו פעמים רבות היא שעת הנחת הגדולה שלו ביום. כמו גם השעות עם המשפחה, שלפעמים דורשת מאמץ גדול מההורים, אך היא מלאת נחת – ועד כדי שכאשר יהודי מאחל לחברו נחת, זו כמעט מילה נרדפת לנחת מילדים דווקא.

אמנם גם למנוחה עצמה יש מקום, אבל עיקר מה שאדם בוחר לעשות בשעות הפנאי הוא להתאמץ. המאמץ מרצון, מתוך שייכות פנימית, הוא הנחת האמיתית שלנו, ולא כמו שנדמה לנו במבט ראשון כאילו הנחת היא המנוחה חסרת המעשה.

גם לנשמה יש נחת

תהליך דומה לתהליך ההתבגרות של הילד עוברת גם הנשמה כשהיא יורדת לעולם. בהתחלה היא נמצאת בגן עדן ונהנית מזיו השכינה, אך זהו רק באופן של הנאה מזיוו של ה', כמו הילד שנהנה מהחמימות והאור של בית הוריו. רק כאשר היא יורדת לעולם הזה, בו היא חווה את עצמה כמציאות נפרדת, וממילא היא צריכה להתמודד עם מי שהיא

בפני עצמה – רק כאן היא מתעצמת עם הקשר הפנימי שלה לה' והופכת להיות חלק ממנו ממש, לא מי שנהנית ומתחממת מבחוץ אלא מי שבעצמה היא חלק מהאש המחממת, מגופו של המלך כביכול. כמו הילד שכשהוא גדל, הופך להיות לאבא בעצמו. ההתעצמות של הנשמה עם עצמה היא הגורמת לה להיות נחת פנימית, כמו אותו בעל בעמיו שמצא את מקומו בעולם, דווקא מתוך ההתמודדות הקשה ליצור אותו ולשמור עליו.

כאשר הנשמה בעולם הזה מרגישה שהיא נדרשת להתאמץ בשביל להיות מי שהיא באמת, המאמץ הופך בשבילה לנחת האמיתית, הרבה יותר מההנאה מזיו השכינה שעליו לא עמלה. כי הנחת האמיתית מגיעה דווקא מהמאמץ והפעולה באותו המקום שאנו מרגישים שהוא שלנו, שאנחנו שייכים אליו בפנימיות.

אם כן, לפי זה אנו מבינים מדוע אדמו"ר הזקן מכנה את טרדות הפרנסה "נייחא דרוחא". שכן כאשר אני מתבונן בהתבוננות הזו, איך שדווקא בעולם הזה אני נקשר לה' עוד יותר, הופכות כל הטרדות להיות כמו מה שאני בוחר לעשות מרצוני בשעות הפנאי, שזהו הנחת הגדולה שלי.

בעלי עסקים לעומת יושבי אהלים

מתוך ההתבוננות הזו, על מעלת התפילה מתוך טרדות העולם, משנה לנו אדמו"ר הזקן תפיסה נוספת. אנו רגילים לחשוב שמי שמטיב להתפלל אלו יושבי האהלים, בני התורה; ואילו מבעלי העסקים אין מה לצפות כל כך לתפילה כמו שצריך. אבל אדמו"ר הזקן ראה את המצב באור אחר:

וזהו טעות הבעלי עסקים
שבדעתם שאין יכולים
להתפלל כל כך כמו
היושבי אוהלים כי אדרבה

נהפוך הוא שהם יכולים להתפלל יותר כי יתרון האור הוא מתוך החשך דוקא כו'.

מבטאים כל אחד פן אחר של נחת הרוח, וכפי שיתבאר.

נראה את לשונו בפנים :

זהו שנקראים מי נח, נייחא דרוחא, שהוא בחינת השבת כמו שכתוב 'כי בו שבת מכל מלאכתו כו'. שבו ימי המעשה הוא בחינת התפשטות והמשכת מלכותו יתברך למטה, כמו ביום הראשון נאמר 'ויאמר אלקים יהי אור כו' יהי רקיע תדשא הארץ דשא כו' שנקראים ימי המעשה; ובשבת הוא בחינת שבייתה ממלאכה ונייחא דרוחא שהוא עליית העולמות למעלה כאדם השובת ונח ממלאכתו.

כמו כן הוא בחינת טרדת ועסק הפרנסה בעניינים גשמיים שנקראת מים רבים, כשמתהפכים ועולים אחר כך בבחינת אלקות על ידי התפלה כנ"ל, נקראת בחינה זו בחינת נייחא דרוחא שהוא בחינת שבת כנ"ל, כידוע שכל תפלה מו' ימי המעשה היא הארה מבחינת שבת כנ"ל.

אדמו"ר הזקן כותב כאן שמי נח, או נייחא דרוחא, הוא בחינת השבת – שבת מנוחה, שבייתה ממלאכה. ומהי השבייתה? שבששת ימי המעשה מידת המלכות נמשכת למטה, לברוא את העולם – כמו

אדמו"ר הזקן רואה בתפיסה הרגילה שלנו טעות – "טעות הבעלי עסקים". אדרבא, דווקא בעלי העסקים יכולים להתפלל יותר טוב. בעצם יש כאן הרחבה של ההשוואה בין הנשמה בגן עדן לבין הנשמה בגוף בעולם הזה, וגם להשוואה בין יושבי האהלים (גן העדן של העולם הזה, ישיבה של מטה) לבין בעלי העסקים הטרודים בענייני פרנסה עד צווארם.

ההשוואה הזו מתבארת יפה על פי המשל שהבאנו קודם, לילד ומבוגר. "יושבי האהלים", בחורי הישיבה או האברכים של היום, הם במידה רבה כמו הילד במשל, או כמו הנשמה לפני ירידתה לעולם הזה. אין להם טרדות הפרנסה והם יושבים ולומדים באין מפריע. לעומת זאת בעלי העסקים שקועים בעולם הזה עד צווארם, וממילא בעיקר הם אלו בעלי התפקיד להפוך את העולם הזה למקושר לה'. את התפקיד הזה עושים, כאמור לעיל, דווקא בתפילה מתוך התבוננות. על כן ודאי שתפקידם של בעלי העסקים בתפילה הוא גדול יותר משל יושבי האהלים.

התפילה והשבת

אחרי שהסברנו קודם מדוע ואיך טרדות העולם דווקא הן המביאות את האדם לנחת אמיתית, כעת עלינו להתבונן בנחת עצמה – זו שמגיעים אליה מתוך הטרדות.

איפה אנו מרגישים את הנחת הזו? אדמו"ר הזקן מצביע על שני זמנים כאלו: השבת והתפילה. שני הזמנים קשורים זה לזה, ובעצם – אחד נובע מתוך השני, כפי שיסביר אדמו"ר הזקן כאן. אבל שניהם

התיאור שבמעשה בראשית. ובשבת העולמות עולים למעלה ונכללים בה', וזה כמו אדם השוכת ממלאכתו.

לבאר זאת נביא משל נוסף שיעזור לנו להבין את דברי אדמו"ר הזקן בעבודת ה' בנפש שלנו.

תפילה ושבת – העני אצל הגביר

נדמה את מצבנו בשעת התפילה לעני שקיבל פגישה מיוחדת עם גביר. אבל לא סתם גביר, אלא דווקא אחד כזה שרוצה מאד מאד לעזור לו, ומוכן לעשות בשבילו הרבה. אלא שעדיין יש בעיה – העני לא יודע בדיוק מה לבקש ואיך לבקש. על כן לעני יש התמודדות לא פשוטה, כיצד צריכה להתנהל כזו פגישה? ומה באמת צריך לבקש בה? ואיך?

כעת נעבור לזמן שאחרי הפגישה. נניח שהעני הצליח במשימה – לבקש מהגביר את מה שהוא צריך, והגביר אכן נענה לו והבטיח לו הכל, וגם הנחה את כל מי שצריך לבצע. אפשר להבין שכעת למרות שהמצב עוד לא השתנה בפועל, בתודעתו של העני כבר חל מהפך. הוא כבר בנחת, מבחינתו הכל סגור, הבעיות כבר נפתרו, ומה שעדיין זה לא בא לגילוי במציאות – לא מטריד אותו כרגע.

המצב הזה, של מי שיש לו "הבטחה בכיס" למלא כל משאלותיו, זו בחינת שבת.

לפי אותו משל, התפילה בימות החול היא היא הפגישה המכריעה בין העני לגביר. בפגישה הזו העני עדיין טרוד מאד בבעיות הפרנסה שלו, הן "יושבות עליו" ומכבידות, אבל מנגד הוא שם את כל מעייניו בתקווה שאכן יצליח לבקש מהגביר את הבקשה הנכונה, ושהגביר אכן ייעתר לו ויסיים לקחת אחריות על כל המצב. כאן בפגישה הזו אמצא את הפתרון השלם לכל הטרדות והבעיות.

במובן הזה, "כל תפילה מששת ימי המעשה היא הארה מבחינת שבת". בפגישה אפשר כבר להרגיש איך שהנה הנה הולכת לבוא ישועה, ולחוש את

ברומה לכך גם התפילה לעומת הטרדות, כאשר בעת הטרדות האדם שקוע בעולם הזה, ובעת התפילה הוא עולה למעלה וכולל את כל טרדותיו בה' – על ידי אותה התבוננות שפירט אדמו"ר הזקן בתחילת המאמר. לפי זה, התפילה היא מעין שבת קטנה שבכל יום, ובלשונו של אדמו"ר הזקן – "כל תפילה בששת ימי המעשה היא הארה מבחינת שבת".

המנוחה בשבת

לא נבאר כאן את עניין עליית העולמות בשבת – כיוון שהוא מתבאר בעיקר במאמרים אחרים וכאן הוא איננו מעיקר המאמר. רק נתבונן מעט בתודעה שלנו בשבת, כדי להבין טוב יותר את דברי אדמו"ר הזקן לענייננו.

בשבת האדם שוכת ממלאכה בגלל ציווי ה'. בכך הוא בעצם מגלה שה' הוא המלך על הארץ, והכל נעשה בדברו. יותר מזה, השביתה בשבת נקראת גם היא מנוחה. כלומר, היא לא רק הפסקה כפויה מהעבודה של ששת ימי המעשה, אלא מבטאת נחת רוח מהעולם.

העבודה בששת ימי המעשה מבטאת את חוסר הנחת, את הרצון לשפר את מה שיש ולהגיע למצב טוב יותר. על המנוחה בשבת מתבטאים חז"ל: "יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה". כלומר, לא אגירת כוחות לקראת העבודה בהמשך, אלא נחת של סיום העבודה, של מי שמלאכתו כבר נשלמה.

מה היחס בין שבת לבין התפילה? וכיצד משייך אדמו"ר הזקן את התפילה לעניין השבת? – כדי

הנחת שתהיה לי כשהיא תגיע; ואפילו כבר להיות במידה מסוימת "שם", אחרי שהישועה כבר תגיע.

עני או בן?

ההשוואה בין המשלים הקודמים שביארנו בעזרתם את המאמר לבין המשל האחרון עשויה לעורר קושי. עד עכשיו ציירנו את הנשמה כבן שהיה בילדותו אצל אביו, מתענג על זיו השכינה; ובבגרותו הוא יוצא לחיים עצמאיים – שזוהי הירידה לעולם הזה. היינו מצפים שהסיפור יגמר בפגישה הנפלאה בין הבן האובד לאביו ובאיחוד משפחתי מרגש! מדוע אם כן העדפנו לצייר את הפגישה הזו כפגישה בין עני לעשיר ולא בין אב לבן? אמנם הקפדנו לציין שמדובר בעשיר שרוצה מאד בטובת העני, ושאכן הוא ממלא בפועל את מחסורו – אבל עדיין, הקשר בין שניהם הוא קשר אחר לגמרי מן הקשר בין אב לבן?

תלות מלאה

אם נתבונן בהבדל בין שני הציורים, נראה שמה שמבדיל בין ציור העני והגביר לבין ציור הבן והאב הוא המחויבות ההדדית. כאשר אנו באים כבנים, גם כאשר אנו מבקשים, יש לנו איזו תביעה סמויה שבקשותינו יתמלאו. מעין תחושה של חובה של האב כלפי בנו. כאשר העני בא לגביר, גם אחרי שכבר נענתה בקשתו – הוא עדיין מרגיש תלוי בו לגמרי ומקבל לגמרי. אין לו שום תביעה כלפיו, לא גלויה וגם לא נסתרת.

בין אב לבן בוגר

אם נרצה לצייר את המפגש כמפגש בין בן לאביו הוא יהיה דומה יותר למפגש של בן בוגר, העומד ברשות עצמו, עם אביו העשיר. במצב כזה, אין לבן הרגשה שהאב חייב במזונותיו, כמו שהייתה לו כשהיה ילד. כעת כל בקשת עזרה דומה יותר

לבקשה של עני מגביר, היא הרבה יותר תלויה ברצונו הטוב של האבא.

מה שגורם לאב להמתין לבקשה של הבן ולהיענות לו דווקא על פי בקשתו הוא הרצון של האב שלא לפגוע בעצמאות של הבן. אב שיתחיל למלא את מחסורו של בנו בלי להמתין לבקשה שלו, בעצם יחזיר אותו תחת כנפיו בצורה לא מתוקנת ויפתח אצלו תלות לא בריאה. לכן נדרש דווקא התהליך שבו הבן מרגיש יותר כמו עני אצל גביר. הריחוק הזה הוא דווקא זה ששומר על מצבו העצמאי והמתוקן של הבן. על כן דווקא משל העני והגביר מאפשר לנו להבין טוב יותר את מערכת היחסים הנוצרת כאן אחרי הפגישה.

הסוף הטוב – מערכת יחסים ולא סיום

יש רווח נוסף, היבט נוסף שמתבאר טוב יותר, מהבאת המשל של עני אצל הגביר, על פני המשל של בן אצל אביו.

בן שגלה מאת אביו ושב אליו – זהו סיום לסיפור, שאין אחריו המשך. הבן שב הביתה, והכל בסדר, וכמו שנוהגים לסיים סיפורי עם אצל אומות העולם: "והם חיו באושר ובעושר עד עצם היום הזה".

אבל בסיפור שלנו, חלק עיקרי בסיפור הוא מה יקרה לבן אחרי שישוב הביתה. מה תהיה מערכת היחסים בינו לבין אביו אז? הרי כל מטרתנו היא לחיות את מערכת היחסים הזו המתוקנת. לנו לא יעזור סוף טוב בסגנון סיפורי העם. ההיפך, הוא ירוקן מתוכן את הסיפור כולו.

כאשר אנו מציירים את הפגישה בין הבן לאב לא כסיום אלא כהתחלה של מערכת יחסים חדשה, אנו נדרשים למשל העני והגביר, שהוא משקף יותר את

חדשה, בוגרת, שגם היא מלאה סיפורים חדשים – שלש תפילות ביום, שבת כל שבוע, ובסוף גם יום שכולו שבת. לא סיוס שבו הבן שב הביתה ונגמר הסיפור, אלא סיוס שהוא בעצם רק התחלה לסיפור חדש, סיפורה של מערכת היחסים החדשה והמתוקנת בין האב לבן, בין העני לגביר – ובין הנשמה לה'.

מערכת היחסים על כל היבטיה – העצמאות של הנשמה, התלות המוחלטת שלה בה' ורצונו של ה' לקיים אותה ולהיות קשור איתה.

כעת נראה שהסיפור מספר אודות הנשמה העוזבת את מקורה כדי לבנות חיים עצמאיים, עד שלבסוף היא שבה אליו אבל לא כדי להיבלע בתוכו כמקודם, אלא כדי לקיים איתו מערכת יחסים

שו"ת בעבודת ה'

עריכה: עפר זמיר בן יעקב

דבר ראשון - תעשה חשבון: מה זה אומר? על מה אני אצטרך לוותר בשביל זה?

האדם מתפתה, עושה את החשבון הזה, ומיד מגיע להחלטה מאד מושכלת - זה לא משתלם. אף על פי שעכשיו בא לי ללכת על זה – לא כדאי בכלל לרצות ללכת על זה, כי אם אני אלך על זה - אצטרך לוותר על כל הדברים הנפלאים שנותנת הנפש הבהמית, וחבל... לכן הוא מיד מקבל על עצמו 'קבלה טובה' – שלא להיות צדיק אפילו שעה אחת – אפילו כל העולם כולו אומרים לך היה צדיק – היה רשע...

חידושו של אדמו"ר הזקן – לא פיצול אישיות, שתי אישיותות!

ומה האדם צריך לחשוב לפי דברי אדמו"ר הזקן כאן?

“ולא כטעות העולם שטועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי ונכון לא היו

שאלה: אני רוצה להיות קשור לה', צדיק, אבל אני לא רוצה שזה יחייב אותי בצורה כזו שלא אוכל ליהנות יותר מטילון, למשל. איך זה מסתדר?

א. מי אני, אלקי או בהמי?

תפתחו בתניא, דף לה - 'ונודע דרך הנלחמים' וכו':

“כשאחד מתגבר - אזי השני מתאמץ להתגבר גם כן בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש הא-להית מתאמצת ומתגברת להתפלל - אזי גם הקליפה, מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה”.

כרגע שהאדם חושב 'איך להיות צדיק' – מיד אומרת לו נפשו הבהמית: חכה עם להיות צדיק!

נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמות זו עם זו במוחו של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרהורי תורה ויראת שמים מנפש הא- להיות וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית רק שהא- להיות מלובשת בה. והוא כמשל אדם המתפלל בכוונה ועומד לנגדו עו"ג (עובד גילולים) רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו משוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים בעצמו 'אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה', וכך לא יענה לו כי המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן, רק יסיר ההרהורים בכח ממחשבתו".

כלומר: יהודי, בטבעו, רוצה להיות צדיק. הוא בדרך כלל חושב: או שאהיה צדיק או שאהיה רשע. ואז הוא עושה את החשבון שהזכרנו – זה באמת מאד מעניין – ומגיע למסקנה: לא כדאי להיות צדיק, כי אז לא אוכל לעשות הרבה דברים, זה לא

משתלם. אדמו"ר הזקן עונה – אל דאגה! אתה לא תהיה צדיק, אתה תהיה **חצי צדיק**.

נפש אחת תהיה צדיקה, ונפש אחרת – יכולה להישאר בהמית. אתה רוצה להיות צדיק רק **עכשיו**? אז **עכשיו** תנצח את הנפש הבהמית. אתה רואג שזה עלול לחייב אותך? אל תדאג... הנפש הבהמית היא אדם אחר, שימשיך היטב לעשות את תפקידו,

עד כאן, זה נשמע "אשוב ואחטא" – כך על היהודי להרגיע את עצמו, כדי שיוכל לשוב.

שלב ראשון – שלב הנפש הבהמית – אחד רשע

חידושו של אדמו"ר הזקן כאן הוא ההדגשה שאדם צריך לשים לב שתאומים מתרוצצים בקרב: אחד אומר לו – כדאי להיות צדיק, ובאמת כיף להיות צדיק. ולעומתו, השני אומר לו – הכי כיף להיות רשע. הם שניים: לאחד כיף להיות צדיק, יעקב, ולאחד כיף להיות רשע. אם אתה חושב שהם אחד, ומנסה לאחד את ההפכים [כדי להוכיח לעצמך שאינך סובל מפיצול-אישיות] – אז אתה חושב שכיף להיות **רשע**, אבל **צריך** להיות **צדיק**. אתה צריך להסתכל על עצמך **מהצד**.

שלב שני – שלב הביניים – אחד צדיק ואחד רשע

אתה שואל את עצמך – מי באמת אני? מי מושך אותי הכי חזק? אני מזוהה יותר עם הנפש הבהמית. אבל באמת זה לא אני – אתה פשוט סובל מפיצול אישיות: יש **אישיות שלמה** שרוצה להיות **צדיק**, ו**אישיות שלמה** שרוצה להיות **רשע**. התרגיל של היצר הרע הוא להגיד לך תמיד שאתה אחד שלא מסתדר עם עצמו – וכך למשוך אותך לכיוונו.

שלושת השלבים בקצרה:

א. אחד רשע - בהתחלה אתה בטוח – כי כך שכנעה אותך הנפש הבהמית - שאתה אחד, בגלל שהתענוג שלך הוא להיות רשע, ואתה צריך להיות צדיק.

ב. אחד צדיק ואחד רשע - אומר אדמו"ר הזקן – אתם שניים: נפש אלקית ונפש בהמית. תפריד ביניהם, וכך לא תרגיש מחויבות מזה על זה ומזה על זה!¹

ג. אחד צדיק - אתה מתקדם עוד קצת, ופתאום מתברר לך שיש עיקר - נפש אלקית שמתפללת, ויש טפל - איזה גוי שהוא הנפש הבהמית, ואז זה לא אתה בכלל!²

שוב – השאלה היא מה מכריע מי אתה: אם מה שמכריע זה **מה הכי כף לי** – הנפש הבהמית מכריעה. אבל אם תצויר שיש שנים [בתור התחלה, לפני האחד הצדיק והמחייב] – תדע בסוף שהנפש האלקית היא אתה, והנפש הבהמית - בעל כרחך.

אתם טוענים שמושך אתכם להיות גם צדיק וגם בהמי, אבל אדמו"ר הזקן אומר שזה לא נכון: מעניין אתכם להתפלל כמו שצריך, ואחר כך - גם לאכול כמו שצריך. כאשר התפללת – רצית להתפלל בצורה שלא יעניין אותך האוכל. לא ניסית לסדר יחד את הנפש הבהמית והנפש האלקית. הנפש הבהמית מאד אוהבת להגיד: 'אני מורכב...' 'כיף לי גם ה' וגם העוה'ז...' 'הנה'ב' מושכת מאד כי היא אומרת שגם הנפש האלקית היא בהמית – וכך מצדיקה את תאוותיה.

ולהגיד "אתה רע ורשע ומשוקץ ומתעב ומנוול" (פרק כט). אז כאן מתייחסים לנפש הבהמית כ"אתה" – חיצוני לי. ומה שלפני זה כתוב אחרת – זה תלוי מה אני עושה באותו זמן. אם אני בתאוות – אז באמת 'אני' זה הבהמית. אם אני מחליט שמגעיל (משוקץ ומתעב) אותי להיות הוא – אז אני זה האלקית.

יהודי אחד היה מגיע לבית ישראל מגור זיע"א - בדרך כלל היה מגיע אליו עם כל הלבושים, ופעם אחת הוא הגיע בלי הלבושים. שאל אותו הבית ישראל: מה קרה ללבושים?... ענה היהודי: החלטתי להיות אמיתי: כיון שבדרך כלל אני בלי הלבושים – לא רציתי להרגיש שרק כאשר אני מגיע לרבי - אהיה שונה מאיך שאני הולך ברחוב, לא רוצה לעשות הצגה. ענה לו הבית ישראל: אני חשבתי שאצלי זה אמיתי, וברחוב - אתה עושה הצגות... אותו דבר כאן – מרגישים שאדמו"ר הזקן ממליץ על 'טריק' [שהוא היפך הרעיון של ספר התניא – 'אל תרמה את עצמך']... אבל זה לא נכון – כי באמת אילו שתי אישיות נפרדות, והיצר הרע - עושה את התרגיל ומנסה לבלבל אותך, ואתה מאמין לו עד כדי כך - שאתה חושב שאדמו"ר הזקן עושה לך תרגיל...

שלב שלישי ואחרון – הנפש האלקית – אחד צדיק

וכעת – לשלב נוסף, האמת האחרונה: אחרי שהגענו למסקנה שיש לנו שניים, הופך אדמו"ר הזקן, שוב, את הקערה על פיה: **אם תשים לב, תראה שמי שאתה באמת – הוא רק אחד - הנפש האלקית.** וחוז' ממך, חיצוני לך, יש עוד אחד - שהוא מישהו חיצוני -נפש בהמית, "רע, ורשע, ומשוקץ, ומתעב, ומנוול..." **מי באמת אתה?** אחרי שבלבלו אתכם בלי סוף – הגיעה האמת. אם באמת יש לך שניים – כמו שאמר אדה"ז בתחילה - אז האמת היא שאתה צדיק. ומיהו השני? סתם גוי שעומד מולך ומתחיל לבלבל לך את המח.

¹ בשכל – חב"ד - יש כאן שנים שנלחמים, שנקראים שני מלכים. במידות - חג"ת נהי"ם – הם נקראים שני שופטים.

² (אבל בהמשך – בעמוד הבא – אדמו"ר הזקן אומר שאתה עצמך זה הנפש הבהמית, לא האלקית!) אבל עוד בהמשך כתוב שצריך להרעים ברעש וברוגז על הנפש הבהמית

שאלה: למה המלכים, או השפטים, לא יכולים לעשות הסכם שלום?

נסביר בכללות, מה הבעיה בתאוות מותרות. הבעיה היא שתאוה מושכת את האדם בצורה מאד חזקה, וגורמת לאדם תלות בה.

שאיפתנו כיהודים היא להיות תלויים בקב"ה לברו, כמו שאומרים בתפילה – "אם כעבדים – עניינו לך תלויות"³ - אנחנו תלויים בקב"ה. ממילא, הצורך הכלכלי שלנו, שגורם לנו תלות – יכול לגרום לנו תלות בה, ויכול לגרום לנו תלות בדברים אחרים, חלילה. אנחנו רואים תלות כלכלית טהורה, כמו שכתוב: "בלתי אל המן עניינו"⁴, "עניני כל אליך ישברו ואתה נתן להם את אכלם בעיתו"⁵. כאשר אנחנו אומרים את הפסוק הזה – אנחנו מבקשים להיות תלויים רק בקב"ה. אם אנחנו לא מרגישים תלויים בקב"ה, אלא בגשמיות – אנחנו נהיים עבדים של מישהו זר לקב"ה. גלידה היא דבר המפתח תלות בו, וממילא הוא במקום הקב"ה – הוא עבודה זרה, מעביד זר.

שאלה: מה ההבדל בין גלידה לבין לחם?

נסביר: לחם הוא מה שהקב"ה יצר שאצטרך בעל כרחי, ואפשר להרגיש - ממש מוחשי – שכאשר אני רוצה לחם – רק הקב"ה הכריח אותי שארצה ואצטרך אותו. אם אני מרגיש שהקב"ה הכריח אותי – אז התלות שלי - בעקיפין - היא תלות בקב"ה. אם התאוה היא גלידה – לא הקב"ה הכריח אותי, זו תאוה שלי. ואם הוא לא הכריח אותי להיות תלוי בגלידה, ואני בכל זאת תולה את עצמי – קללת א-להים תלוי... תלוי בעבודה זרה, מרצונו ובחירתו החפשית!

באכילת גלידה – אני תולה את עצמי במשהו שלא קשור לקב"ה. אבל אם אני תולה את עצמי בלחם,

כאשר אתה עושה עבירה ומצוה ביחד – למשל: מתפלל בכוונה, אבל כדי שיתכלו עליך – זה 'הסכם שלום'. אבל יש הבדל בין מציאות אחת מעורבת – תפילה אחת שהיא גם אלקית וגם בהמית, לבין שתי מציאויות. נאמר זאת בצורה יותר מופשטת – נשמה וגוף: הנשמה והגוף הם שני דברים שונים: מחוברים, אך שונים. לאחר מכן, כאשר הנשמה התחברה לגוף, היא אמרה: אם אני מחוברת לגוף - אני קיימת. ברגע שלא – אני לא קיימת. זוהי הנפש הבהמית. לעומת החלק בנשמה התולה את עצמו בגוף, יש חלק אחר מהנשמה המתעקש בתוקף: אני חי בלעדיו. זוהי הנפש האלקית. שני החלקים נפרדים מאד - בדומה לפירוד שבין הנשמה לגוף.

שאלה: איך אוכל להתנהג בצדיק, בעוד אני יודע שעוד רבע שעה אתנהג כרשע?

מה הבעיה? ככה אתה חי תמיד: אתה אוכל גלידה - ונהנה ממנה עכשיו, ולא חושב על עוד רבע שעה.

ב. תאוות

שאלה: מה רע בגלידה, למה היא הפכה לתאוה רעה? תמיד היא מהנפש הבהמית?

³ תהלים, קמ"ה, ט"ו

⁴ מתוך 'היום הרת עולם' במדבר, י"א, ר'

שאלה: ההבדל בין גלידה ולחם הוא לא רק תלוי ביחס, יש הבדל אמיתי בין גלידה לבין לחם בעולם!

בהתחלה אמרנו - שאתה שם את התלות שלך בגלידה במקום בקב"ה - זו עבודה זרה. אחר כך אמרנו קולא - שאם מישוהו אוכל גלידה כדי לחזק את הקשר עם הקב"ה - אז הראש שלו מונח בקשר טוב עם הקב"ה ולא בגלידה. והוא רוצה לפתח את הקשר הזה, והוא מרגיש שגלידה תעזור לו.

שאלה: אני לא יודע למה, אבל כשאני אוכל גלידה זה עושה לי יום שמח וטוב - גם ברוחניות! אתמול, בסדר בקר, היה לנו גלידה, כפשוטו, ואחר כך - רק בזכות הגלידה - למדנו טוב מאד שעה וחצי!

אם אתה לא יודע למה אתה אוכל - זה לא טוב. אם אתה לא חושב על כך שזה בשביל ה' - זה לא טוב, לא משנה מה בפועל. השאלה היא **בשביל מה אכלת.**

ההלכה אומרת, כשמברכים 'בורא נפשות רבות **בחסרונן**' - הכוונה היא לכל מה שאדם זקוק לו ומוכרח אותו כדי לחיות, ועל כל מה שבראת **להחיות בהן נפש כל חי** - זה מעבר להכרח, פינוקים נוספים. כך כתוב בטור⁸.

ואומר - הלואי שלא הייתי תלוי בלחם, אבל הקב"ה רוצה שהאדם כן יהיה תלוי בלחם⁶, הוא רוצה שאדם יהיה נשמה בתוך גוף ולא רק נשמה - "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", זו אחת התאוות שלו - אז בזה אני יכול להיות תלוי. אדמו"ר הזקן אומר שצדיק גמור שונא את תאוות העולם הזה תכלית השנאה, כי הן מרחיקות אותו מה'.

שאלה: הגלידה היא לא קליפת נגה?

קליפת נגה מותרת רק כשהיא לעבודת ה'. אבל ברור שגם את הלחם אפשר להוריד - כאשר לא אוכלים אותו לעבודת ה'.

שאלה: למה הקב"ה ברא תענוגים בעולם, אם לא כדי שיהודים יתענוגו?

בתניא כתוב⁷: "דרך משל: האוכל בשרא שמנא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה". למה הכוונה להרחיב דעתו לה"? שכאשר הוא חושב על הקב"ה אחרי הבשר והיין - הוא חושב עליו יותר **ברחבות**. אם היינו חושבים שעיקר מה שמעניין את הקב"ה זה שלא נאכל גלידה - היו מתפתחים אצלנו מקומות של "בשנאת ה' אותנו" וכמפורש ברש"י שם - שזה "כמים הפנים לפנים": הם שונאים את ה', אז הם חושבים שהוא שונא אותם, והם שונאים - כי ה' לא נותן להם לאכול גלידה...

⁸ טור, אורח-חיים, סימן ר"ז: "פירוש הברכה: בורא נפשות רבות - וכל מה שהם חסרים, ועל כל שאר הדברים שברא בעולם שלא היו הנפשות חסרים מהם אם לא בראן שאינן אלא להענג בהן להחיות נפש כל חי".

⁶ "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם" - לבדו לא, אבל בעלמא אין.

⁷ תניא שער היחוד והאמונה פרק ז'

זו שאלה אחרת: האם צריך לחיות כמו פרוש? פרוש זה אחד שיודע להבדיל ולהפריש בין דברים. הפרישות הראשונה היא כאשר אדם יודע להבדיל בין אור לחושך, בין טמא לטהור, בין ישראל לעמים, וכו'. זוהי המשמעות של פרוש. אין כאן מקומה של השאלה, אבל רק תבחין בהבדל.

שאלה: אם אתה אומר שכל מה שאתה יכול להתקיים בלעדיו הוא עבודה זרה – אין לדבר סוף, אפשר לשרוד עם מאד מעט אוכל...

